

Razglednica Ovsiš pri Podnartu iz obdobja po letu 1960.

Foto: Arhiv Kroparskega muzeja (izvirnik hrani Igor Pirc iz Ljubljane)

ODSTIRANJE SLOVENSКИH KRAJEVNIH IMEN Ovsiše in Pržanj

Ovsiše

Ovsiše (na *Ovsišah*) so vas pri Podnartu v občini Radovljica, ki se jim v narečju pravi *Voše* (na *Vošah*, *Vošáni*) ali tudi *Óvše* (Zmago Šmitek, ustno). Lavtizar (1897: 111) piše *Olše* in pripominja, da ljudstvo izgovarja *Ovše*. Historični zapisi so: 1291 *Harlant*, 1481 *dorff Ousischo*, *Haberlandt*, 1689 *Osisch*, 1780 *Vousche*, 1797 *Wouschische* (zemljevid ljubljanske kresije), FK 1826 *Auschische* in 1868 *Ovsiše* (k. o. Češnjica pri Kropi), 1843 *Ovsishe*, nem. *Auschische* (Freyerjev zemljevid Kranjske). Dušan Čop (1983: 62) je na podlagi narečne imenske oblike *Woše*, ne upošteva srednjeveških zapisov, ime rekonstruiral kot **olšane* iz gorenjsko *woša* 'jelša'. Takšno razlago sprejema tudi Snój (2002: 32; 2009: 298). Za obliko *Ovsiše* meni, da je suženjski prevod nemškega imena *Habern*, ki da je nastalo po napačni razlagi slovenskega imena.

Toda historični zapisi nam izpričujejo drugačno sliko. Pisna tradicija je ves čas ohranjala prvotno ime **Óvsišče*, medtem ko so *Voše* nastale v mlajšem narečnem razvoju: z vokalno redukcijo *Ovsšče*, z asimilacijo *Ovše*, z gorenjsko monoftongizacijo *Oše*, s protezo *Voše*. Za prvotni naglas na vzglasju govori celotni ra-

zvojni potek. Podoben razvoj je doživel tudi toponim *Jagršče* (< **Jágodišče*), zlasti pa enako umetno naglašeni imeni *Laziše* in *Lažiše* (pri Laškem in Dobju pri Planini pri Sevnici) ob lokalni izgovorjavi *Laše* in pridevniku *lážaški* (za *Lažiše*), ki kaže na prvotni naglas **Lázišče*. Obstaja še vrsta krajevnih imen na *-išče*, ki niso naglašena na tej priponi, prim. *Gráhovše*, *Gróbišče*, *Jarše*, *Kozáršče* in *Kozárišče*, *Lajše*, *Lašče*, *Lógaršče*.

Oblika *Ovsiše* je potemtakem vendarle bistveno bližja izvirnemu stanju, saj je narečni razvoj ime spremenil do neprepoznavnosti. Zanimiv je zapis *Ousischo* iz leta 1481, saj še ohranja stanje tik pred gorenjsko monoftongizacijo diftongov, ki jo lahko nazorno zasledujemo v toponimu *Noše* (< **Novše*) pri Brezjah: 1458 *Nawssach*, 1469 *Nawschach*, 1498 *Noschach*, 1689 *Nosseshah*. Ime *Ovsiše* je do narečne oblike *Voše* v enakem razmerju, kot sta imeni *Laziše* in *Lažiše* do narečne oblike *Laše*. *Ovsiše*, *Laziše* in *Lažiše* se danes umetno naglašajo na drugem zlogu, čeprav je prav nekdanji naglas na prvem zlogu povzročil redukcijo v *Ovše* in *Voše* ter *Laše*.

Tako *Laziše* (k. o. Laziše) kot *Lažiše* (k. o. Mrzlo Polje) so v FK 1825 enako zapisane kot *Laschische*.

* Dr. Silvo Torkar, dr. znanosti s področja jezikoslovja, mag. znanosti s področja slovenskega imenoslovja, prof. ruščine in sociologije, znanstveni sodelavec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramoviša ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 4, E-naslov: silvo.torkar@zrc-sazu.si

Pržanj

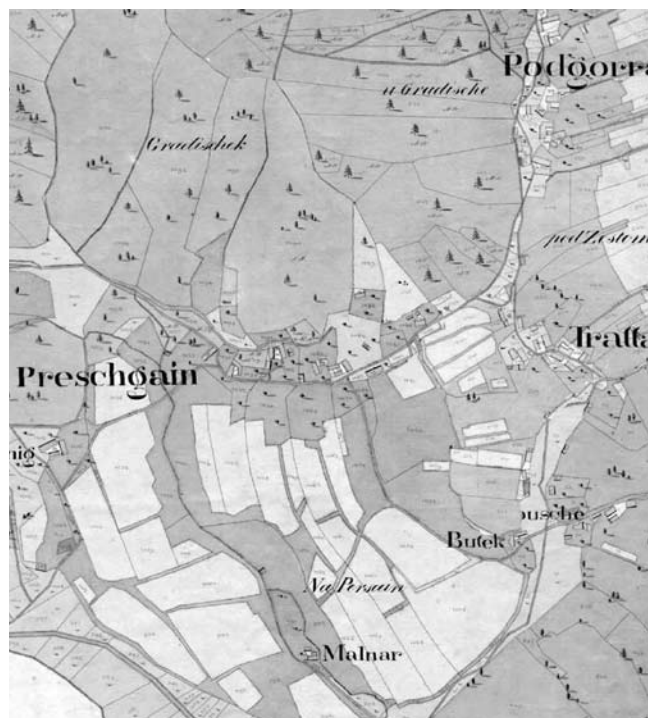
Nekdanja vasica *Pržanj*, ki je ob popisu leta 1817 (Haupt-Ausweiss 1817) štela komaj 11 hiš in 68 prebivalcev, je od leta 1975 del Ljubljane. Še ne dolgo tega so ime pisali *Pržanj*, v zadnjih letih pa je kdove zakaj prevladala pisava *Pržan*. Bezljaj (1961: 125) je ime tamkajšnjega potoka *Pržanec* in toponim *Pržanj* izvajal iz apelativa *prga* 'z ilovico in apnom pomešani pesek, grušec', s čimer se je strinjala tudi Metka Furlan (Furlan v Bezljaj 1995: 301). Marko Snoj (2009: 336) je toponim *Pržan* razložil iz predložne zveze *pri Žanu*, češ da je bila v vasi nekdanj kmetija z imenom *Žan*.

Toda historični zapisi v celoti demantirajo to ljudskoetimološko razlago. Dovolj je, če pogledamo katastrski zemljevid iz leta 1826 (za opozorilo se zahvaljujem arheologu Ivanu M. Hrovatinu, prim. e-pismo z dne 31. 1. 2008), na katerem je ime vasi vpisano kot *Preschgain*, poleg vasi ležeče njive pa *Na Persain* (k. o. Dravlje). Popis iz leta 1817 prav tako navaja obliko *Preschgain*, medtem ko v seznamu slovenskih krajevnih imen na Kranjskem, ki so ga na Metelkovo prošnjo leta 1823 izdelali lokalni pisarji, za *Pržanj* najdemo zapis *Preshgain*, rod. *Preshgaina* (Metelkovo gradivo 1823). Sam Metelko je v svojem zvežčiču to ime zapisal kot *Preshganje*. Freyer je v svojem imeniku (1846: 79) zapisal *Pershàn*, nem. *Preschgain* (župnija Šentvid), na nekem drugem mestu v istem imeniku pa nem. *Preschgain* (*Preshgánje*), slov. *Pershan* (1846: 88). V oklepajih je podal poknjženo obliko, ki pa se očitno ni uveljavila.

Vzhodno od Ljubljane je na dolenskem narečnem območju vas *Prežgánje* (na *Prežgánjem* ali na *Prežgánju*), ki ima enake historične zapise kot *Pržanj*: FK 1826 *Preschgain* (k. o. Volavljje), 1780 *Presganje*, 1689 *Presgain*. Freyer jo je v svojem Imeniku zapisal nem. *Preschgain*, slov. *Preshgánje*, župnija *Preschgain* (1846: 88).

Iz navedenega historičnega in primerjalnega gradiva je jasno, da je imenska oblika *Pržanj* nastala v gorenjskem narečnem razvoju iz starejše oblike **Prežganje*. Zaradi oslabiljenega izgovora zapornika *g* je ta sčasoma lahko celo izginil, npr. na Koroškem *žganki* 'žganci' > *žanki* (Ramovš 1924: 248). Zaporniški *g* se je začel izgovarjati oslabiljeno na večjem delu koroškega in primorskega območja ter delu severovzhodnega gorenjskega narečja. V preteklosti je bil obseg ozemlja z oslabiljenim zapornikom precej večji, o čemer pričajo historični zapisi, npr. leta 1130 *Roas* za Rogatec, pozneje *Rohats*, *Rohas* itd., zapisi *Saloch* za Zalog pri Ljubljani in Novem mestu v 14. stol. itd. (Greenberg 2001: 34). Ponekod je *g* postal priporniški, ponekod je celo izpadel, npr. na Kneži na Koroškem: *putane* 'potegne', *uh* 'gluh', ali na Obirskem, kjer *g* izpade med vokaloma: *čawe* 'čigavi', v Tacnu pri Ljubljani *žyave*. Popoln izpad *g*-ja zasledimo tudi v vzhodnih rezijanskih in terskih govorih. Marko Snoj je Marcu Greenbergu sporočil, da so v Tacnu še okrog 1970 izgovarjali priporniški *g*, kar je danes skoraj v celoti izginilo (Greenberg 2001: 34, op. 12). Ta podatek kaže, da so na območju gorenjskega narečja severozahodno od Ljubljane v začetku 19. stol. *g* izgovarjali priporniško, kar je zlahka vodilo tudi k njegovemu izginotju.

Toponim **Prežganje* je nastal kot predmet glagolskega dejanja iz glagola *prežgati*, ki verjetno niti ni povezan s požiganjem kot načinom krčenja zemlje, pač pa z žganjem železove rude, saj so arheologi na Pržanju prav v najnovejšem času odkrili starslovensko naselje z intenzivno predelavo železa iz 7. do 9. stoletja.

Zemljevid Pržanja iz prve polovice 19. stoletja
Vir: Franciscejski kataster (katastrska občina Dravlje), 1826

Literatura

- BEZLAJ, France: *Slovenska vodna imena I–II*. Ljubljana: SAZU, 1956–1961.
- BEZLAJ, France: *Etimološki slovar slovenskega jezika: Tretja knjiga P–S*. Dopolnila in uredila Marko Snoj in Metka Furlan. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.
- ČOP, Dušan: *Imenoslovje zgornjesavskih dolin*. Ljubljana: [D. Čop], 1983 (neobjavljena doktorska disertacija).
- GREENBERG, Marc: *Расцвет и падение лениции взрывных в словенском языке*. Moskva: *Вопросы языкознания* 1, 2001: 31–42.
- RAMOVŠ, Fran: *Historična gramatika slovenskega jezika II: Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924.
- SNOJ, Marko: O etimologiji osebnih in zemljepisnih imen na Slovenskem. *Jezikoslovni zapiski: Slovensko imenoslovje* 8/2, 2002: 37–40.
- SNOJ, Marko: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan in Založba ZRC, 2009.

Viri

- Franciscejski kataster, 1826; <http://www.arhiv.gov.si/>.
- FREYER, Henrik: *Alphabetisches Verzeichniss aller Ortschafts- und Schlös- ser-Namen des Herzogthums Krain*. Ljubljana: J. Blasnik, 1846.
- HAUPT-AUSWEISS: *Haupt-Ausweiss über die Eintheilung des Laibacher Gouvernementsgebiete in Provinzen, Kreisen, Sektionen, Bezirke-Obrigkeiten, Hauptgemeinden, Untergemeinden und Ortschaften, nebst deren Häuser- und Seeleangahl im Jahre 1817*. Ljubljana: Eger, 1817.
- HROVATIN, Ivan M., elektronska pošta, 31. 1. 2008.
- LAVTIŽAR, Jožef: *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica*. Ljubljana: Založil pisatelj, 1897.
- METELKOVO GRADIVO: sezname krajevnih imen na Gorenjskem, Dolenskem in v Beljaškem okrožju v nemščini in slovenščini, pripravljene za Metelka leta 1823, rokop. zbirka NUK, MS 416.
- ŠMITEK, Zmag, ustni vir, avgust 2011.